

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

_____ 2016 р.
“ ___ ” _____

ДИПЛОМНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності «Фінанси та кредит»

за темою:

«МЕХАНІЗМ ОПОДАТКУВАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В УКРАЇНІ»

Виконавець:

студентка Центру заочної форми
навчання

Фломіна Анастасія Денисівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., професор кафедри фінансів

(науковий ступінь, вчене звання)

Дубовик Ольга Юхимівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2016

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування податку на додану вартість	
1.1. Історичні підвалини виникнення ПДВ.....	6
1.2. Сутність податку на додану вартість.....	12
1.3. Проблеми справляння ПДВ в Україні.....	23
РОЗДІЛ 2. Оцінювання фіскальної ефективності функціонування механізму оподаткування доданої вартості в Україні	
2.1. Аналіз формування доходів бюджету за рахунок ПДВ.....	36
2.2. Практика ухилення від сплати ПДВ і методи протидії їй.....	54
2.3. Оптимізація вилучення ПДВ до бюджету та прогнозування змін його фіскальної ефективності.....	67
РОЗДІЛ 3. Шляхи вдосконалення механізму оподаткування доданої вартості в Україні	
3.1. Світовий досвід справляння ПДВ.....	78
3.2. Основні напрями вдосконалення адміністрування ПДВ в Україні.....	90
Висновки	102
Список використаних джерел.....	107

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема побудови ефективної податкової системи – одна з найактуальніших у процесі становлення в Україні ринкових відносин і інтеграції української економіки в світовий ринок. Її рішення повинне здійснюватися шляхом вивчення, аналізу і творчого осмислення як існуючої в Україні законодавчої бази, так і накопиченого світового досвіду у сфері оподаткування.

Сучасний період розвитку економіки України характеризується збільшенням частки національного доходу, що вилучається за допомогою податків, і значна роль в цьому вилученні належить податку на додану вартість.

Об'єктивні чинники економічного життя держави (а саме: життєвий рівень основної маси населення, визначений величиною доходів на душу населення, рівень податкової культури) зумовили формування податкової системи, що характеризується використанням непрямих податків як основного джерела податкових надходжень в прибутковій частині бюджету. При цьому залишається актуальним питання про суперечність непрямих методів оподаткування: з одного боку, непрямі податки є основним фінансовим інструментом оптимального розподілу ресурсів країни, з іншою – в умовах безперервного економічного спаду зсув значущості від регулюючого характеру цих податків у бік фіскального приводить до цілого ряду причин, перешкоджаючих ефективному функціонуванню ринкової економіки в цілому.

Проблеми функціонування та реформування податку на додану вартість в Україні та за кордоном досліджувалися таким провідними науковцями, як: Мокану Корнелія, Азаров М.Я., Данілов О.Д., Дубовик О.Ю., Фліссак Н.П., Волков Д.О., Мельник В.М., Сліпець В.М., Гаєвська Л.М., Рибак О.С., Соколовська А.М. Разом з тим залишається багато невирішених питань. Область досліджень тут досить широка. І метою

магістерської роботи є вивчення механізму нарахування та сплати ПДВ як основної форми непрямого оподаткування в Україні, розвинених країнах світу і розробка конструктивних рекомендацій по вдосконаленню його стягнення в Україні з ціллю підвищення фіскальної ефективності ПДВ.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення таких **завдань**:

- визначити природу та економічну сутність податку на додану вартість;
- дослідити історичні аспекти становлення та розвитку ПДВ в Україні;
- проаналізувати процес формування, сучасний стан, проблеми і особливості механізму справляння ПДВ в Україні;
- дослідити проблеми відшкодування податку на додану вартість, фіскальні наслідки надання пільг з цього податку;
- розглянути практику ухилення від сплати ПДВ і методи протидії їй;
- Оптимізувати вилучення ПДВ до бюджету та спрогнозувати зміни його фіскальної ефективності;
- розробити комплекс організаційно-правових та практичних заходів щодо підвищення ефективності справляння ПДВ в Україні.

Об'єкт дослідження – механізм оподаткування доданої вартості в Україні.

Предмет дослідження – фінансово-економічні відносини, які виникають між державою, суб'єктами підприємницької діяльності і громадянами в процесі вилучення державою частини валового внутрішнього продукту у вигляді податку на додану вартість.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії. Дослідження здійснювалося з урахуванням вимог діалектичного методу пізнання, принципів системного та комплексного підходів. У процесі дослідження використовувались як загальнонаукові методи пізнання, так і спеціальні: аналізу і синтезу – для деталізації предмета дослідження та вивчення його функціональних і структурних складових; логічного

узагальнення – для обґрунтування нових підходів до визначення складових елементів механізму справляння податку на додану вартість; статистичного аналізу – для вивчення, порівняння та оцінки тенденцій дії механізму справляння податку на додану вартість в Україні; графічний та побудови аналітичних таблиць – для наочного зображення результатів дослідження; метод кореляційного аналізу – для встановлення ступеня тісноти зв'язку між макроекономічними показниками і надходженнями ПДВ до бюджету.

Інформаційну базу магістерської роботи складають: Податковий кодекс України, законодавчі та нормативні акти з питань оподаткування в Україні, інструктивно-методичні документи податкової служби ДФС України, звітні дані Державного комітету статистики України та органів оперативного управління бюджетом, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, матеріали Інтернету.

ВИСНОВКИ

Основні результати, одержані при виконанні дипломної роботи магістра:

1. Аналіз обсягів сплаченого ПДВ до державного бюджету України дав змогу встановити, що за рахунок цього податку формується значна частина надходжень до державного бюджету. Сума податку на додану вартість за період 2010–2015 рр. мала тенденцію до зростання. Фіскальна ефективність ПДВ оцінена на основі показників частки ПДВ у ВВП, податкових надходженнях бюджету та загальних доходах бюджету, розрахована також динаміка ефективної ставки ПДВ, продуктивності ПДВ та коефіцієнта ефективності ПДВ. Встановлено, що податок має високу питому вагу у доходах Державного бюджету – у середньому 35 %. Також суттєвим показником є частка ПДВ у ВВП України, найбільше значення якої було у 2011 році на рівні 10 %.

2. Розрахунок потенційних надходжень ПДВ з використанням фактичної ставки податку та кінцевого споживання домогосподарств у якості бази оподаткування дав змогу побачити, що їх розмір у 2015 році міг бути більшим 57,1 млрд. грн або 32 %. Це означає, що державний бюджет з різних причин кожного року недоотримує тільки за рахунок ПДВ значні суми коштів. В цілому, на основі проведеного аналізу потенційних надходжень та фіскальної ефективності ПДВ можна зробити висновок, що на дані показники вирішальний вплив має стан економіки України, зокрема, тих зовнішніх та внутрішніх умов у яких кожен окремий суб'єкт господарювання здійснює виробництво та реалізацію продукції. Суттєвою проблемою, яка знижує фіскальну ефективність ПДВ, є неправомірне адміністрування податку та використання тіньових схем ухилення від сплати податку.

3. Доведено, що найбільш типовими проявами девіантної поведінки платників під час справляння ПДВ можна виділити схеми, що засновані на недосконалості нормативно правових актів та схеми, пов'язані з прямим порушенням законодавства – ухиленням від оподаткування через підроблення

документів, приховування у податковій звітності об'єктів оподаткування та податкових зобов'язань, використання у фінансово-господарських операціях фіктивних суб'єктів господарювання, віртуальний експорт товарів/послуг тощо. Для вирішення цієї ситуації пропонується внести зміни до Податкового кодексу щодо виникнення права на нарахування податкового кредиту, яке повинне виникати по факту початку використання поставленого товару чи послуги.

4. Дослідження вад адміністрування ПДВ дає змогу стверджувати про їх наявність, негативний вплив на діяльність підприємств та зниження фіскальної ефективності податку. До основних вад адміністрування ПДВ в Україні відносяться неефективний державний контроль за нарахуванням і сплатою податку, внаслідок чого підприємства мають змогу завищувати ціни на товари і послуги при здійсненні експортних операцій, використовувати підставні фірми для мінімізації податкових зобов'язань, заниженні ціни при імпорті продукції, багаторазовий продаж продукції, по якій передбачено пільгове оподаткування ПДВ на внутрішньому ринку, продаж продукції тільки по документам, а не по факту постачання.

Крім того, існують прямі вади адміністрування ПДВ, пов'язані з надмірною увагою фіскальних органів до платників ПДВ, яка уповільнює темпи розвитку економіки України; проблематичним відшкодуванням ПДВ; недосконалим підходом до виникнення податкового зобов'язання; слабким зворотнім зв'язком платників податків із контролюючими органами; недосконалим податковим аудитом, загальною корумпованістю механізмів сплати ПДВ.

5. У дипломній роботі обґрунтовано можливості диференціації ставок ПДВ, що базуються на впровадженні зниженої ставки у розмірі 10% на соціально необхідні і важливі товари, щоб знизити податкове навантаження на соціально незахищені верстви населення. При цьому на предмети розкоші запропоновано підняти ставку ПДВ до 30 %. Запровадження підвищеної ставки на предмети розкоші суттєво не вплине на вартість таких предметів,

однак виступить своєрідним «податком на розкіш», який за рахунок невеликого відсотка росту не призведе до зменшення попиту на вказані товари у макромасштабі. У випадку існування такої схеми протягом 2010–2015 рр. потенційні надходження ПДВ могли бути більшими на 2–3 млрд. грн.

6. Прогнозування показників, що вказують на фіскальну ефективність ПДВ, дало змогу зробити висновки, що за умови збереження тенденцій, фіскальна ефективність ПДВ буде знижуватись. Так, ефективна ставка ПДВ у 2015 році за планом могла становити 13,9 %, але фактично її значення становило 12,6 %, тоді як планове у 2018 році може бути на рівні 10,32 %.

Продуктивність ПДВ у 2015 році була рівною 63 %, тоді як у 2018 році планується її розмір 51,61 %. Щодо показника ефективності ПДВ, то він повинен дещо зрости за прогнозний період – з фактичного 45 % у 2015 році, до 56,8% – у 2018 році. Таке зростання буде зумовлене вищими темпами приросту прогнозних обсягів ПДВ, ніж прогнозних обсягів зростання ВВП у 2016–2018 рр.

7. Проведений аналіз діючого механізму відшкодування ПДВ виявив його недосконалість. З метою запровадження більш ефективного та прозорого механізму відшкодування податку зроблено висновок про необхідність його удосконалення за рахунок електронної перевірки бюджетного відшкодування ПДВ, запровадження для відповідного аналізу під час такої перевірки електронних баз даних руху товарів по ланцюгу постачання, скасування будь-якого погодження державних органів щодо повернення ПДВ та встановленні жорсткої відповідальності посадових осіб за безпідставне затримання відшкодування ПДВ. При цьому, обґрунтовано доцільність повернення ПДВ на розрахункові рахунки виключно щодо операцій з експорту товарів, а у разі придбання товарів на території України - виключно в рахунок майбутніх платежів з ПДВ.

8. Доведено, що діючі вимоги Податкового кодексу «викривлюють» логіку вирахування суми ПДВ, яка підлягає відшкодуванню, а саме дозволяють декларувати до відшкодування податок, який не є оплаченим

постачальникам у складі вартості придбаних товарів, та відповідно не стимулюють суб'єктів господарювання до забезпечення 100 % оплати податкового кредиту за отримані товари/послуги, а навпаки спонукають до здійснення оплати податкового кредиту з ПДВ виключно у розмірі від'ємного значення податку, розрахованого за підсумками звітного місяця. На основі доведеного зроблено висновок, що для забезпечення об'єктивного визначення задекларованого до відшкодування ПДВ, доцільно внести зміни до Податкового кодексу, якими передбачити, що бюджетному відшкодуванню підлягає частина від'ємного значення ПДВ, яка дорівнює сумі оплаченого податкового кредиту за мінусом суми податкового зобов'язання з ПДВ відповідних звітних періодів.

9. Досліджуючи організацію ПДВ в Україні, слід відмітити, що цей податок в нашій країні виправдовує себе лише у фіскальному аспекті. За умов відсутності об'єктивних чинників, таких зокрема, як розвинуті ринкові відносини, достатній рівень законодавчої бази, що чітко визначає місце та роль оподаткування в економічній доктрині держави, належний рівень комп'ютерної обробки інформації, переваги цієї форми оподаткування майже не проявляються.

Але це не означає, що податок на додану вартість необхідно ліквідувати. Можна констатувати, що встановлення економічно необґрунтованих завищених ставок мита на товари, які мали на меті захист внутрішнього виробника та підвищення доходів до державного бюджету, призвело до прямо протилежних результатів. Продукція почала і продовжує завозитись нелегально, а платежі до державного бюджету майже не надходять. Замість великих виробників товарів, їх експортерами в Україні виступають значною мірою посередники, в тому числі фізичні особи і офшорні компанії. Скорочується чисельність легальних імпортерів, так як конкурувати з тіньовою економікою в таких умовах стає дедалі важче. Як наслідок, бюджет не отримує значні суми доходів та має місце швидка криміналізація комерційної торгівлі, а й отже несплата ПДВ.

Оптимальний рівень оподаткування, який максимізує фіскальні надходження та мінімізує ухилення від сплати ПДВ, повинен залежати від наступних факторів: стану економіки, національно культурних особливостей і історичних традицій. Ефективних результатів у вирішенні даної проблеми неможливо добитися до того часу, поки не буде цілісної економічно обґрунтованої доктрини держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) / В.Л. Андрущенко. – Львів: Каменярь, 2000. – 303 с.
2. Берлач А.І. Податкове право в Україні : Навч. посіб. – К. : Університет «Україна», 2015. - 335с.
3. Бечко П.К. Основи оподаткування: навч.пос. – К.: ЦУЛ, 2009. – 168с.
4. Бурденко І.М., Кравченко О.В. Аналіз стану й напрямки розвитку податкової системи України та її вплив на зростання економіки // Актуальні проблеми економіки. – 2016. - №4. – с.67-73.
5. Бюлетень Нацбанку України, № 3, 2011-2016 рр.
6. Бюджет та економіка: основні тенденції 2016 року //Щербина І.Ф., Рудик А.Ю. – К.: ДГВПП «Зовнішторгвидав України», 2016. – 12 с.
7. Василик О.Д. Податкова система України, - Київ, 2004. – 364 с.
8. Васильєв О. Моделювання впливу податкового навантаження на динаміку ВВП // Економіка України. – 2014. - № 10. – С.60-65.
9. Валігура В.А. Вектори підвищення рівня використання та розширення бази оподаткування ПДВ в Україні. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1950>.
10. Ватуля І.Д., Ватуля Л.В., Рибалко Л.В. Податки, збори, платежі, - Київ, 2006. – 182 с.
11. Воронкова О.М. Процес справляння податкових платежів в Україні та його забезпечення. Науковий вісник Національної академії ДПС України, 3(34) – 2016. - С. 68 – 73.
12. Гасим П.М., Десятник О.М., Журавель Г.П. та ін. Система оподаткування в Україні та її інформаційно-облікове забезпечення: Навчальний посібник.- К.: ВД «Професіонал», 2006р. – 736 с.
13. Головань М.М. Про реформування системи пільгового оподаткування //Фінанси України. – 2013. – с.47-52.

14. Давиденко А. Л. Застосування податку на додану вартість при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання. "Актуальні проблеми економіки" № 6 (60), 2014, с. 7.
15. Дадалко В.А. Налогообложение в системе международных экономических отношений: учеб. пособие / В.А. Дадалко, Е.Е. Румянцева, Н.Н. Демчук. – Минск.: Армита – Маркетинг, Менеджмент, 2000. – 359 с.
16. Данілов О. Д. Податок на додану вартість – К.: АДПСУ, 2003.
17. Демиденко Л.М. Податкова система: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2007. – 184 с.
18. Довгалюк В.І., Ярмоленко Ю.Ю. Податкова система, - Київ, 2007. – 182 с.
19. Дьякова І. І. Податки та податкова політика України. – К. Наукова думка, 2007.
20. Дяковський Д. А. Непрямі податки в системі доходів державного бюджету. У зб.: Фінансово-кредитний механізм економічного розвитку. К., 2014, с. 128.
21. Економічна енциклопедія: [у 3 т.] — К.: Видавничий центр «Академія», 2000. — Т. 1 / голов. редкол.: Мочерний С.В. (голова) [та ін.] — 2000. — 864 с.
22. Жарко Р.П. Обґрунтування функцій податків на сучасному етапі розвитку продуктивних сил"/ Фінанси України. – 2014. - № 6.
23. Закони України "Про Державний бюджет" на 2010-2016 роки.
24. Загуменнов М. М. Проблеми реформування податкової системи на Україні. У зб.: Фінансово-кредитний механізм економічного розвитку. К., 2015, с. 123–124.
25. Иловайский С.И. Косвенное обложение в теории и практике / С.И. Иловайский. – Одесса, 2002. – 254 с.
26. Конторович В.К. Проблемы возмещения НДС при экспорте: выход из тупика есть// Финансы. – 2016. – №10. – С.27-30.
27. Карпінський Б. Податок на додану вартість як основа бюджетоутворення / Б. Карпінський, Н. Залуцька // Економіст. — 2015. — № 1. – С. 30-33.
28. Коротун В.І. Проблеми мінімізації сплати податків в Україні //Економіка. Фінанси. Право. – 2014. - № 6. – с.21-24.
29. Крисоватий А. Державна податкова політика і система податків // Фінанси України. - 2016. - № 1.

- 30.Крисоватий А.І., Кошук Т.В. Податкові трансформації та економічне зростання // Фінанси України. – 2012. - № 9. – с.10.
- 31.Крисоватий А.І., Кошук Т.В. Вплив поглиблення інтеграції на податкову політику країн-учасниць ЄС //Фінанси України. – 2014. - № 2. – с. 31-43.
- 32.Крисоватий А.І., Вакулич І.П. Податок на додану вартість в аспекті реформування податків на споживання / А.І. Крисоватий, І.П. Вакулич // Фінанси України. – 2013. - № 6. – С. 9-17.
- 33.Луніна І.О., Фролова Н.Б. Ефективність оподаткування споживання в Україні // Фінанси України. – 2013. - № 1.
- 34.Майбуров І.А., Іванов Ю.Б. Теорія і практика податкових реформ: звіряємо позиції // Фінанси України. – 2010. - № 9. – с.61-70.
- 35.Матвійчук А.В. Прогнозування надходження ПДВ // Фінанси України. – 2014. - № 3.
- 36.Матійчик В. Зміни в обліку ПДВ // Юридичний журнал. – 2016. - № 2.
- 37.Мельник В. М., Солдатенко О. В. Податок на додану вартість у податковій системі. “Фінанси України” № 9, 2016, с. 85.
- 38.Мещерякова О. Податкові системи розвинутих країн світу // Справочник – М. Фонд "Правова культура". – 1995.
- 39.Міжнародне оподаткування / за ред. Козака Ю.Г., Логвінової Н.С., - Київ, 2005. – с.41-49.
- 40.Михайленко С.В., Волканов В.Д. Механізм стягнення податку на додану вартість: Монографія. – О.: Пальміра. – 2007. – 212 с.
- 41.Молдован О. ПДВ: реформувати не можна скасувати // Економічна правда. - 2014.- Режим вступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/4b9f92bc9fce1/>
- 42.Музиченко О.В., Мельник О.Я. Тенденції розвитку податкової системи країн-членів ЄС // Зовнішня торгівля: Право та економіка. –2016.–№2.
- 43.Налоговые системы зарубежных стран: [учеб. для вузов] / под ред. В.Г. Князева, Д.Г. Черника. — М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1997.
- 44.Олійник О.В., Філон І.В. Податкова система: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 456 с.

45. Онуфрик М.С. Порівняльний аналіз податкових систем і податкового навантаження країн – членів ЄС та України // Економіка та держава. – 2016. - №11. – с.14-17.
46. Оподаткування підприємств : Навчальний посібник: У 2-х ч. Ч.1: Кер. авт. кол. і наук. ред. Доцент С.В. Климчук.- Київ : Центр навчальної літератури, 2004.- 295с.
47. Паєнтко Т.В. Мінімізація податкових платежів та її наслідки для держави // Фінанси України. – 2015. - № 8. – с.44-52.
48. Парнюк В. Регулююча функція ПДВ // Економіка України. – 2013. - № 4.
49. Паянок Т., Скрипник А. Фіскальна ефективність та можливі шляхи реформування ПДВ в Україні. // Економіка України. – 2015 - №4. - С. 29-42.
50. Педь І.В. Непрямі податки в податковій системі України: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008. – 348 с.
51. Пріб К.А., Федько В.І. Податкова система України: термінологія і формування основних положень. – К.: ЦУЛ, 2007. – 320 с.
52. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
53. Ревун В. І. Про реформування й модернізацію податкової системи. “Фінанси України” № 6, 2015, с. 32.
54. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо удосконалення системи адміністрування податку на додану вартість» від 06.02.2008р. — № 262-р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
55. Рябошлик В. Європа відмовляється від ПДВ // Економіст. – 2014. – №10. – С.17-18.
56. Рябошлик В. Новий "рецепт" ПДВ від БЮТ// Українська правда. - 2136. - Режим вступу <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/11/03/3175561/>
57. Сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
58. Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

59. Сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.ac-rada.gov.ua>
60. Сайт Державний комітет статистики України. — [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
61. Сайт Державна фіскальна служба в Україні.— [Електронний ресурс] Режим доступу: [http://www. http://sfs.gov.ua/](http://www.http://sfs.gov.ua/)
62. Сайт Міністерства фінансів України — [Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://www.minfin.gov.ua/>
63. Сігайов А. Ефективне адміністрування ПДВ: проблеми і перспективи // Економіка України. – 2015. - № 7.
64. Сприпник А., Паянок Т. Фіскальна ефективність та можливі шляхи реформування ПДВ в Україні // Економіка України. – 2016. - № 4.
65. Соболев М. Податок на додану вартість: про історію виникнення, роль в економіці та необхідність скасування // Все про бухгалтерський облік. — 2013. — № 121. — С. 3-5;
66. Суторміна В.М. Держава – податки – бізнес: із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко. – К. : Вид-во "Либідь", 1992. – 328 с.
67. Тимченко О.М. Облік і контроль у системі адміністрування ПДВ: взаємозв'язок, напрями вдосконалення / О.М. Тимченко, А.В. Пислиця // Фінанси України. — 2014. — № 8. — С. 91–99.
68. Чердніченко О. М. Ефективність використання ПДВ в Україні // Фінанси України. – 2013 – №2 – С. 27–35.
69. Чернявська Я.І. Чинники, що впливають на оподаткування в Україні // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. - № 2. – С.20-21.
70. Шовкун І. Податкові фактори технологічного розвитку економіки // Економіка України. - 2012. - № 5. – С. 40-46.
71. Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної та банківської систем України станом на 01.01.2016 р. // ІБСЕД. – К, 2016.